

- b = a csak formailag releváns (tartalmilag nem releváns) eredmények (ballaszt) száma;
 c = a tartalmilag releváns, de formailag nem releváns és így a keresés számára elvesztett adatok száma;
 R = a + b = valamennyi formailag releváns eredmény száma;
 P = a + c = a gyűjteményben lévő valamennyi tartalmilag releváns dokumentum száma.

Az elemzett példák alapján a mutatószámok a következő értékeket mutatták:

	átlag	alsó szélső érték	felső
relevanciatényező	0,93 ± 0,06	0,26	1,0
megtalálási tényező	0,67 ± 0,14	0,17	1,0

A két rendszer relevanciájának értékei jók, a rendszerek használhatók. Az egyes közlemények kódolására fordított 10–20 perc idő elfogadható, és sokkal rövidebb, mint a kémiai szerkezetek topológiai módszerű kódolásához szükséges idő. A keresésnél ebben az esetben fellépő zaj okozta hátrányokat kiegyenlíti a dokumentumok feldolgozásának ezzel a módszerrel elérhető nagyobb sebessége.

Az egyes vegyületek keresésénél kapott kiugróan rossz eredmények, valamint a nagy szóródás azonban arra mutat, hogy a keresőrendszereket még javítani kell.

Igy például: a kódolás és a kérdésfeltevés során egyaránt célszerű több adatot közölni: a kémiai szerkezet és a gyógyszeres aktivitás együttes megadása stb. a tapasztalat szerint lényegesen javítja a rendszer hatásfokát. Különösen hasonló vagy közel azonos kémiai szerkezetű vegyületek megnevezéseinek kódolásakor a fogalmakat mélyebben kell bontani, és célszerű valamilyen járulékos információt is adni (pl. természetes anyagok molekuláinál a szénatomok számát közölni). A relevanciatényező növelhető negatív kódolások alkalmazásával is, ez azonban járulékos kódolási munkát kíván, és megnöveli a tárolókapacitás-igényt. Sok tévedés és hiba okozója a kódoló személy; pl. szükséges deszkriptorok elhagyása, a kódolásra vonatkozó szabályok helytelen alkalmazása, lehetséges modifikációk figyelmen kívül hagyása, a kódjegyzék időszakos változásainak, ill. módosításainak figyelmen kívül hagyása esetében.

A tapasztalt hiányosságok alapján az alábbi következtetéseket vonták le.

Egy keresett kémiai szerkezet megtalálásának relevanciája a vegyület funkcionális csoportjainak számával nő; kevéssé különböző szerkezetű, azonos hatású vegyületcsoportok esetén csökken, az alkalmazott kódolás mélységével és a kémiai szerkezeten kívül megadott további jellemzőkkel nő. Ezért a kódolási rendszert a tapasztalatok, észrevételek alapján, új típusú vegyületek bevezetésekor stb. rendszeresen módosítani kell.

A kódolás és a keresés módszertanát és szervezési formáját gondosan ki kell dolgozni; ez a kódolókat

megvédi az újonnan bevezetett változások részleteivel és időpontjával kapcsolatos tévedésektől. A kódolókat folyamatosan oktatni kell. A felmerült problémákat a feldolgozó-kódoló személyek együttesen beszéljék meg, és a megoldást adó kódolási formát dolgozzák ki. A kódolásokat célszerű időnként kölcsönösen ellenőrizni.

A *Signa excerpta* elnevezésű és a gyógyszerkészítményeket ismertető *figyelőkarton-szolgálat* fontos információs segédeszközei Lengyelország, Bulgária és az NDK gyógyszeriparának szakirodalmi információkkal való ellátásának.

/ROSZKOWSKA, E. – MARTIN, U. – LESIAK, M.:
Analyse der Leistungsfähigkeit einer Codierungssysteme = Informatik, 23. köt. 5. sz. 1976.
 p. 25–31./

(Pálincás János)

00000000

Információkereső teauruszok kompatibilitásának elmélete

Az „egyszeri feldolgozás – többszöri felhasználás” elvénél gyakorlati megvalósítása jelenleg az egyik legidősebb kérdés a szakirodalmi tájékoztatás terén. Ez egymással kompatibilis információkereső rendszerek működését feltételezi. Azok viszont csak akkor lesznek kompatibilisek, ha

meg lehet valósítani az információkereső nyelvek kompatibilitását;

szabványosítva lesz a bibliográfiai leírás és dokumentum formátum;

sikerül egységes gépparkot kialakítani, illetve az anyagi információhordozók egységesítését megvalósítani;

egységes struktúrájú és technológiájú információkereső rendszerek jönnek létre.

A feltételek közül az információkereső nyelvek kompatibilitásának megvalósítása a legfontosabb, minthogy kihat az összes többi feltétel pozitív alakulására is.

A számítógépes információkereső rendszerek számára a deszkriptoros keresőnyelvek a legalkalmasabbak. Ezek meghatározó eleme a teaurusz. Napjainkban egyre több teaurusz készül, de e teauruszok egyre kevésbé kompatibilisek egymással. E problémán többféleképpen próbálnak úrrá lenni, ún.

a meglévő teauruszok kompatibilitásának utólagos megteremtésével;

a teauruszokról való lemondással, azaz a szabad indexelés gyakorlatára való áttéréssel;

eleve kompatibilis teauruszok, sőt egész teauruszrendszerek egyidejű kidolgozásával.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy csak az utóbbi módszerrel lehet kiutat találni az inkompatibilitás útvesztőjéből.

Az eleve kompatibilis teauruszrendszerek kimunkálása megköveteli:

a teauruszok egységes szervezési elveinek kidolgozását;

egységes készítési módszerek kialakítását;

a rendszerbe tartozó teauruszok kapcsolódási szabályzatának elkészítését.

E feladatok megoldásához *hatékony módszerként kínálgzik a rendszerbe tartozó teauruszok tömbösített szervezése*. Ennek jegyében minden készülő teauruszt a különböző, megfelelően kialakított és egymással kapcsolatban álló terminológiai tömbök hálózatának lehet tekinteni és akként lehet kezelni. Mivel e terminológiai tömbök mindegyike meghatározott mennyiségű és elrendezésű, egymással szemantikailag összekötött kulcsszóból és deskriptorból áll, a terminológiai tömböket szemantikai tömböknek is nevezhetjük. Az így épülő teauruszok lehetővé teszik egymás tömbjeinek kicserélését, annál is inkább, mivel a vizsgálódások azt bizonyítják, hogy a terminológiai „átkölcsönzések” az új szakterületen is az eredeti szakterületen kialakult jelentésükben szerepelnek.

A teauruszok inkompatibilitását azonban nemcsak a lexikai (és az ajánlott módszer segítségével viszonylag

könnyen kiküszöbölhető) nehézségek okozzák, hanem a paradigmaticai viszonylatok egymástól eltérő meghatározása is. A tömbös építkezés módszere e probléma kiküszöbölésére is alkalmas, mert szisztematikus előrehaladást és hierarchizálást ír elő. Ennek következtében a *tömbös teaurusz egy olyan fa alakját veszi fel, amelynek gyökere megegyezik az adott szakterület (tudományterület) nevével, második szintjét az egész szakterületet átfogó tömbök, a továbbiakat pedig a részterületeket átfogók képezik*. A tömbök közötti kapcsolat hierarchizálása révén különböző mélységű indexelésre nyílik lehetőség, s ez igen jelentős a szakterületek közötti (ágazatközi) kapcsolatok megszervezése szempontjából.

A szerző megállapításait három – nyelvtudományi, lélektani és logikai – teaurusz részleteinek elemzéséből szűrte le.

/VITUHNOVSZKAJA, A. A.: K teorii szovmeszti-moszti informacionno-poiszkovuh teauruszov = Naucsnuie i Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR, 1976. 11. sz. p. 6-13./

(Futala Tibor)

ÚJ KIADVÁNYAINK

Dr. VÁSÁRHELYI Pál: **Gépesített tájékoztatási rendszerek egyes hatékonysági kérdései.**

Bp. 1977. OMKDK. 158 p. /A Tudományos Tájékoztatás Elmélete és Gyakorlata 22. sz./

A kiadvány azokat a számítástechnikai ismereteket emeli ki, amelyek a tájékoztatási szakembereknek szükséges ahhoz, hogy gépesített tájékoztatási rendszerek fejlesztése során sikeresen együttműködhessenek a rendszertervezőkkel, programozókkal. Tárgyalja, elemzi és értékeli, hogy hogyan növelhető az előállított szolgáltatások hasznossága és miként csökkenthetők a szükséges ráfordítások.

Elemzi, hogy a gép memoriájába történő bevitel tárolása, információkeresés, jegyzékek, indexek készítése során mi az, ami kedvezően és mi az, ami kedvezőtlenül hat a rendszer eredményességére.

* * *

43 Ft

A kiskereskedelmi vállalatok piaci információs rendszere. Bp. 1977. OMKDK. 470 p.

A magyar, lengyel és csehszlovák piackutató szakemberek többéves együttműködése eredményeként megjelent kiadvány a kiskereskedelmi vállalatok értékesítési tevékenységéhez szükséges piaci információk rendszerét, megszervezésük módját összegezi.

A kiadvány foglalkozik a piackutatással, a kiskereskedelmi vállalat üzletpolitikájával, a beszerzési piac és a vállalati kínálat vizsgálatával. A fogyasztási és vásárlási szokások kutatásával, valamint az új termékek piacának vizsgálatával. A piackutatás és prognosztika kapcsolatát, a prognóziskészítés módszereit számos gyakorlati példával és számítási eljárással illusztrálva mutatja be.

126 Ft

Megrendelhető: Országos Műszaki Könyvtár
és Dokumentációs Központ
Terjesztési Osztály
1428 Budapest Pf. 12.